

ANALFABETISME

– et socialt og politisk problem

Af Janni Pedersen

Da IALS (International Adult Literary Survey) i 1995 offentliggjorde sin første rapport "Literacy, economy and society: results of the first international adult literacy survey", sendte resultatet chokbølger igennem Nederlandene: 30 procent af den del af befolkningen, som var født udenfor Nederlandene, havde ikke et alfabetiseringsniveau svarende til det laveste niveau på IALS's skala. At analfabetisme igen er et voksende problem i hjertet af Europa, kan umiddelbart virke chokerende. Med den obligatoriske skolegang har de europæiske lande følt sig sikret imod analfabetismen. Men det sikrer ikke imod analfabetisme blandt borgere med oprindelse i 3.verdens lande, hvor de kun har modtaget lidt eller ingen skolegang.

Modelfotos: Pelle Rink

Analfabetisme kan have vidtrækkende konsekvenser. Evnen til at læse og skrive er en af de grundlæggende betingelser for succesfuld integration og den enkelte persons mulighed for tilfredshed og vellykkethed i sit liv. Analfabetisme kan betyde en manglende tilknytning til arbejdsmarkedet, hvilket i sig selv er en hindring for social integration. Derudover kan analfabetisme i mange tilfælde udelukke fra deltagelse i de aktiviteter udenfor arbejdsmarkedet, hvor den sociale integration og forståelsen af den nye kultur også foregår. Som eksempler kan nævnes avislæsning, aktiv deltagelse i børneskolegang, deltagelse i foreninger og aftenskoler. Selv det at deltage i sport kan være et problem, idet den praktiske information om hvor, hvornår og hvorledes er skriftlig. Også demokratisk er analfabetismen et problem, idet samfundsborgerens deltagelse i demokratiet forudsætter, at man er istand til at kommunikere skrift-

ligt. Som analfabet har man dermed ikke mange muligheder for at varetage sine demokratiske pligter og rettigheder.

Denne manglende mulighed for at kunne kommunikere og få information kan lede til isolation. Som eksempel kan nævnes en gruppe på ca. 100 mennesker i Odense. De kan hverken tale, læse eller skrive dansk, og lever derfor afskåret fra resten af samfundet. Det betyder, at deres danske omgivelser bliver uforståelige og fremmede for dem, og denne manglende forståelse kan udvikle sig meget negativt. I sådanne miljøer dannes der grobund for kriminalitet, religiøs fanatisme og had mod samfundet. Flere faktorer gør sig gældende, men sikkert er det, at analfabetisme er en af de afgørende faktorer i social, økonomisk og demokratisk udelukkelse af samfundet. Den negative sociale arv gør, at der er risiko for, at den situation overføres til børnene. Folkeskolen forudsætter i højere eller mindre grad, at forældrene støtter børnene i deres skolegang, hvilket

er et problem for en analfabet. Det forværres af en sandsynlig negativ attitude til samfundet. For at bremse denne udvikling kan det for Danmark være interessant at se på, hvad traditionelt store indvandringslande som Holland og Belgien har foretaget sig i denne forbindelse: Hvilke initiativer har virket, og hvilke faldgruber skal vi undgå

Belgien og Bruxelles som eksempel

I de store byer i Belgien og Holland er der traditionelt en stor befolkningsgruppe med anden etnisk baggrund end belgisk/hollandsk. I 1999 i Bruxelles var 13,9 procent af befolkningen født udenfor EU, med marokkanere og tyrkere som de største befolkningsgrupper. Man skal være opmærksom på, at disse tal skjuler efterkommere af indvandrere, samt den gruppe af 1. generations indvandrere, som har opnået belgisk statsborgerskab: I perioden 94-97 tæller den sidstnævnte gruppe 93.072 personer, Tyrkiet og Marokko's andel er tilsammen 64.066. For Holland siger tallene, at i Rotterdam har 54 procent af indbyggerne en anden etnisk baggrund end hollandsk, hvilket inkluderer 1. 2. og 3. generationsindvandrere. Til sammenligning er der i Danmark i 2003 ca. 8 procent indvandrere og efterkommere, en tredjedel af dem er fra vestlige lande. Tallet er noget lavere end i Belgien og Holland, men som bekendt er der kvarterer i for eksempel København og Odense, hvor skolerne har over 75 procent tosprogede børn.

Situationen i Belgien er præget af landets opdeling i de to sproggrupper flamsk og fransk, som hver især i vid udstrækning har den politiske myndighed indenfor integration og undervisning for både børn og voksne i deres respektive region, henholdsvis Flandern og Wallonien. Bruxelles har speciel status som to-sproget, så her udøver begge grupper deres myndighed. De fransksprogede myndigheder vedtog i 2001, at gøre forberedelses-klasser for nyankomne børn til en officiel ordning. Det skal lære dem sprog, og generelt forberede dem på optagelse i en belgisk skoleklasse. Erfaringerne viser, at sådanne klasser er et godt og nødvendigt initiativ, men ikke nok til at bryde den sociale arv.

I Antwerpen og Bruxelles er der på den flamsktalende side taget initiativ til et projekt, der på dansk kan kaldes "Bogkaravanen", et frivilligt initiativ, som nu i Bruxelles er ved at blive centraliseret og gjort permanent på grund af de gode resultater. I dette projekt deltager frivillige oplæsere, som ofte er lærerstuderende. De besøger kulturelt og læsemæssigt understimulerede familier, ofte indvandrerfamilier, for at læse højt for børnene i selskab med forældrene. Det er både for at stimulere børnene, men i lige så høj grad for at inspirere forældrene til at stimulere børnenes sprog. Ideen er, at bare det at fortælle en historie på deres modersmål er godt for barnets sproglige udvikling og skaber en god stund i familien. Selv om forældrene er analfabeter kan de gøre en indsats. Danmark kunne måske lade sig inspirere til at fokusere på ressourcerne, nemlig en stor tradition for mundtlige historier, i disse menneskers kultur, og ikke kun på problemerne.

Sådanne initiativer sætter også fokus på modersmålets betydning for barnets sproglige udvikling. I Belgien er der interesse for erfaringer med modersmålsundervisning fra andre lande. I Holland har man udviklet et system der kombinerer modersmålsundervisning og indlæring af hollandsk på en mere systematisk måde, end det er tilfældet i Danmark. Børn med et andet modersmål end hollandsk undervises til dels på deres modersmål. Det er ideen om "OALT" (Minority language teaching act). Det betyder, at det er obligatorisk at undervise børn, hvis modersmål ikke er hollandsk, i deres modersmål 1½ time om ugen. Erfaringen viser, at de første år er modersmålsundervisningen en støtte i forhold til at lære hollandsk, mens det efter 8-9-års alderen primært drejer sig om identitetsskabelse. Forbindelsen mellem hollandsk og modersmålet kan være TRIAS-undervisningsmetoden, hvor der først er et tematisk link (for eksempel at børn i 4-6-års alderen først får en historie læst op på deres modersmål, og bagefter på hollandsk). Siden anvendes en mere strategisk og abstrakt forbindelse imellem de to sprog.

I Holland er det op til de enkelte kom-

muner at bestemme, hvilke sprog der kvalificerer til modersmålsundervisning og at finde finansieringen til det. Måske ville systemet have større gennemslagskraft, hvis der var flere centrale retningslinier. Det vigtige for Danmark i denne sammenhæng kunne være at det er muligt at have en mere nuanceret debat om modersmålsundervisning, samt at man kunne arbejde med en mere systematisk sammenhæng imellem undervisningen i dansk og undervisningen i modersmålet. Deri ligger også, at modersmålet er vigtigt for barnets identitet, og at det at kunne flere sprog faktisk er en stor kompetence. Igen et spørgsmål om at få en mere positiv indgang til disse menneskers kultur og sprog som ressourcer og ikke som problemer.

At lære voksne indvandrere at læse og skrive er vigtigt i sig selv, men også som middel til, at forældrene kan støtte deres børn i deres skolegang. En stor del af alfabetiseringen af voksne i Belgien foregår i organisationsregi. Det giver fordelene af ildsjælens engagement og mulighed for i højere grad at gå imod politiske strømninger, men samtidig usikkerhed omkring økonomiske midler.

I Belgien er sprogundervisning for voksne indvandrere frivillig, i modsætning til Danmark. Til en vis grad er sprogundervisningen obligatorisk i den flamske del, men det er kun delvist og det er ved at ændre sig. En organisation som "Lire et écrire", den store paraply-organisation for alfabetisering på den fransktalende side, holder meget på vigtigheden af det frivillige element: man kan ikke undervise en voksen person, der ikke vil undervises. Derudover fokuseres der i høj grad på medborgeraspektet i forbindelse med alfabetiseringen, hvilket er et bredere perspektiv end i Danmark, hvor fokus er på tilknytningen til arbejdsmarkedet. Spørgsmålet er, om ikke vi i Danmark kan lære, at netop motivationen til at lære kommer fra at møde personen, der hvor han/hun har brug for at kunne læse og skrive. Det må være muligt, også uden at gøre undervisningen frivillig, at motivere personen istedet for at tvinge. Den personlige motivation er afgørende for, at alfabe-

tiseringen og sprogundervisning generelt bliver en succes. Som eksempel kan nævnes, at et projekt i Holland gav den erfaring, at indvandrerkvinderne var meget villige til at lære, hvis de mente, at det var godt for deres børn. Spørgsmålet om uddannelse for deres egen skyld kom i anden række. De forudgående pointer taget i betragtning, må det siges at være en kraftig indikator på en mulig vej ud af den negative sociale arv.

IALS viser i sin rapport fra 2000 "Literacy in the Information Age: Final Report on the International Adult Literacy Survey" at Danmark er blandt de lande, som har den højeste grad af alfabetisering, og den største grad af lighed. Det betyder, at kun en lille del af befolkningen læser og skriver så dårligt, at de bliver udelukket af samfundet. At beholde dette niveau kan være en vigtig faktor i at fastholde den sociale sammenhæng i det danske samfund, og undgå at skabe en underklasse af personer med anden etnisk baggrund end dansk, som socialt, arbejdsmæssigt og demokratisk er udelukket af samfundet. Derfor er det vigtigt, at politikere, skoler, integrationsmyndigheder og andre involverede er bevidste om denne problematik, og sikrer, at der gøres en indsats for både børnene og de voksne.

H.C Andersen-Illiteracy 2005: I forbindelse med fejringen af H.C Andersens 200 års fødselsdag i 2005 oprettes der en fond i den verdenskendte digters navn til bekæmpelse af analfabetisme. Det Danske Kulturinstitut i Bruxelles arbejder på at skabe et netværk imellem Danmark, Holland og Belgien til erfaringsudveksling, støtte og opnåelse af opmærksomhed hos befolkning og politikere omkring området "analfabetisme blandt indvandrere i Europa." I februar vil involverede personer fra byerne Rotterdam, Amsterdam, Antwerpen, Bruxelles, Odense og København samles for at diskutere denne problematik og beslutte hvordan dette netværk bedst kan bruges. Mere information: janni@dkibenelux.org